

АНАЛИ

ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

ТРОМЕСЕЧНИ ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

Година IV

Јул — Септембар

Број 3

ШВЕДСКИ ГРАЂАНСКИ И КРИВИЧНИ ПОСТУПАК*

1. Увод. — Само пар година послје талијанског грађанског судског поступка донијела је дне 18 јула 1942 и Краљевина Шведска свој нови процесни кодекс, који обухваћа не само поступак у грађанским парницама, него и кривични поступак (1), али без поступка у извршним стварима који је уређен посебним законом из 1877. Исто су тако мандатни поступак и поступак опомињања као и поступак у брачним и породичним стварима садржани у посебним законима (2). Нас је тај нови шведски поступник заинтересирао нарочито за то, јер је то један од најновијих и напреднијих поступника донесен након дугих припрема имајући у виду резултате најновијег процесног законодавства. Осим тога надали смо се да ћемо у њему наћи начин како се могу најекономичније ријешити питања која су од заједничке важности за парнични и кривични поступак. Међутим кад смо нешто потање размотрили споменути закон, дошли смо до спознаје да су више хисторијски разлози утјецали на то да се оба поступка сједине у један кодекс, него ли разлози легислативне технике и процесне економије. Такав је систем постојао у старом шведском процесном кодексу из 1734 па је задржан и за нови поступник, који је у службеној збирци шведског законодавства наодмјестио тај стари закон. Иначе тај нови поступник, који је ступио на снагу тек 1 јануара 1948, у својих 59 глава садржи 763 доста опсежних параграфа на 212 страница велике осмине, па по свом садржају пружа довољно материјала за два посебна поступника. Има додуше доста поглавља, која садрже заједничке прописе за грађански и кривични поступак, али има и понављања потпуно једнаких прописа, који се један пут односе на грађански поступак, а други пут на кривични (напр. глава 16 и 29 о гласању и вијећању, глава

* Овај рад представља само одломак из једне веће још необјављене радње о грађанском поступку у СССР, Италији, Шведској и Чехословачкој уз краatak осврт на развој процесног законодавства у земљама Средње и Сјеверне Европе кроз последњих сто година.

(1) У овом чланку приказујемо у главном само прописе о грађанском поступку. Од прописа кривичног поступка споменут ћемо само два најинтересантнија, и то, прво, да се оштећеник не смије у кривичном поступку преслушати као свједок ни у случају кад он није подигао ни оптужницу ни одштетни захтјев (гл. 36, § 1), и друго, да ће кривични суд моћи да одлучи о одштетном захтјеву и у случају кад ослободи окривљеног јер нема кривичног дела (гл. 22, § 7).

17 и 30 о пресудама и рјешењима, глава 50 и 51 о призиву у грађанским и кривичним стварима итд.). Два су разлога што су се у овом закону могли много лакше, него напр. код нас, поставити у многим поглављима јединствени прописи за грађански и кривични поступак: 1) једноликост судског уређења и 2) једноликост грађанског поступка. Шведска има само једну врсту првостепених судова, док их ми имамо пет врста. У споменутом је шведском поступнику предвиђена само једна врста грађанског поступка. Ту нема никаквих посебних парничних ни ванпарничних поступака као напр. код нас. За то је било много лакше повући паралелу између тог јединственог грађанског и кривичног поступка, него што би било код нас крај толике разноврсности у организацији судова и у начину поступања.

Нови шведски грађански судски поступник претставља у главном и по уређењу судства, нарочито врховне судске инстанције, и по свом систему доказа германски тип поступка, па је по том много сроднији нашим поступцима од талијанског СРС. Он је сродан нашим поступцима и по томе што је многе детаљне прописе преузео из аустријског законодавства као и наши поступци и наша судска пракса. Ипак постоје многе битне разлике између њега и наших процесних система не само у погледу уређења судства, него нарочито у систему правних лијекова. Ми ћемо приказати најзначајније разлике.

2. *Најважније разлике с обзиром на уређење и функционирање судова.* — Што се тиче уређења првостепеног судства, Шведска има додуше два типа првостепених судова, који се разликују по свом уређењу, али им је стварна надлежност потпуно једнака. Једно су колегијални градски судови у 48 већих градова, а друго су инокосни окружни судови за мање градове и сеоске општине. У ствари ти окружни судови нису баш инокосни, већ суде у вијећима, која се састоје од предсједника постављеног од краља и 7—9 поротника које бира народ. За наше старије правнике такво уређење не представља неку нарочиту новост, јер смо и ми у старој Аустрији до 1898, а у Хрватској до 1932 имали два типа првостепених судова који су се разликовали по свом уређењу, али су били изједначени у погледу стварне надлежности. То су били колегијални земаљски односно окружни судови у Аустрији, а судбени столови у Мађарској и Хрватској у већим градским центрима, те инокосни котарски судови за мања котарска мјеста и сеоске општине. Међутим новост је, за наше појмове, да суди-поротници у шведским окружним судовима нису изједначени са стручним предсједником вијећа. Само ако сва три, кад се поротно вијеће састоји од тројице, или најмање седам поротника, кад се поротно вијеће састоји од 7—9 лица, гласа за друкчију солуцију него предсједник, они могу да надгласају предсједника. У вијећима гдје учествују поротници предсједник гласа испред поротника, а у вијећима састављеним од судца по звању његов глас одлучује кад се гласови располове (гл. 16 § 3). Као што није точно од-

ређен број поротника, може их најмање бити у вијећу 7—9, тако није у градским и вишим судовима точно одређени број стручних судца у вијећима. У вијећима градских судова могу бити 3—4 судца кад суде у грађанским предметима, а у кривичним предметима код казне од 2 године на више састављена су и вијећа градских судова једнако као и вијећа окружних судова, од једног стручног судца као председника и 7—9 поротника. За неке мање грађанске и кривичне ствари могу постојати и мања вијећа која се састоје код окружних судова од председника и три поротника, дапаче о кривичним дјелима за која је предвиђена само новчана казна као и о неким споредним питањима одлучује и судца појединац (гл. 1 § 5, 11). У грађанским парницама он проводи и припремни поступак као и главну расправу ако се држи одмах на припремном рочишту. У апелационим судовима (Hofgerichte) вијећа се састоје од 3—5 судца, (гл. 2, § 4), а врховни суд мора ријешити ствар у пленуму кад треба одступити од раније судске праксе. При том се узима у обзир само посљедња одлука врховног суда о дотичном правном питању (гл. 3, § 4). За разлику од нашег система, вијећање и гласање у Шведској не мора бити тајно (3). Код тога могу да буду присутни не само други чланови дотичног суда већ према приликама и трећа лица (гл. 5, § 5). Поступак се води тајно не само кад то траже интереси морала и јавне сигурности него и кад се саслушавају лица испод 15 година, умоболни и слабоумни (гл. 5, § 1). А кад се расправа водила тајно и пресуда се проглашује уз искључење јавности (гл. 5, § 5). Интересантно је да на рочиштима није неопходно потребан записничар, већ записник може да води и председник вијећа (гл. 6, § 2). Врло су многобројни разлози за изузеће судца (47 редака текста раздијелено на 9 точка). Судца је додуше дужан саопћити странкама разлог за изузеће, али није дужан да се сам изузме. Шта више, он може да врши неодложне радње не само пошто је већ затражено његово изузеће, него и пошто је већ суд том захтјеву удовољио (гл. 4 §§ 13 и 15).

Будући да има само једна врста првостепених судова (бар што се тиче њихове стварне надлежности) нису потребни никакви прописи о тој надлежности (4). Само кад се ради о кривичној или материјалној одговорности судца због повреде службене дужности поступак се против судца првостепених судова води код апелационих судова, а против судца апелационих судова код Врховног суда (гл.

(2) Види предговор њемачком пријеводу шведског поступника од Др. јур. Герхарда Симсона, Берлин, 1953, стр. 20.

(3) У швицарском Савезном суду вијећање и гласање мора бити јавно, иначе је то разлог за ништавост и за ревизију поступка (чл. 181, 192, ст. 1, бр. 2, Закона о грађанском поступку пред Савезним судом од 22 новембра 1850).

(4) Међутим да по специјалним законима постоје и неке посебне врсте судова, нарочито обавезни изабрани судови, види се по гл. 10, § 17, бр. 1, који говори о забрани пророгације. Иначе о саставу, надлежности и функционирању изабраних судова нема у поступнику никаквих прописа.

2, § 2, гл. 3, § 3). Иначе су прописи о мјесној надлежности доста слични нашим, само што мјесто *forum ordinatum* наступа градски суд у пријестолници (у Стокхолму) слично као и по мађарском поступку од 1911 (гл. 10, § 9). *Forum rei sitae* важи не само за тужбе о стварним правима на некретнинама, за тужбе из закупа и најма некретнина, него и за тужбе ради плаћања куповнине за продане некретнине односно тужбе због оштећења некретнина (гл. 10, §§ 10 и 11) *Perpetuatio fori* не наступа већ предајом тужбе суду него њеном доставом туженику (гл. 10, § 15). Допуштена је и пророгација мјесне надлежности писменим уговором (гл. 10 § 16), али се таквим уговором не може мијењати искључива мјесна надлежност, надлежност *forum-a rei sitae*, надлежности у брачним парницама и још неки други случајеви надлежности (гл. 10, § 17). Гдје је допуштена изричита пророгација наступа и т. зв. мучка пророгација, ако туженик пропусти да на вријеме подигне приговор ненадлежности, ако изостане од припремног рочишта или ако пропусти да поднесе писмени одговор на тужбу (гл. 10, § 18).

3. *Странке и њихови заступници.* — По шведском поступнику нема обавезног адвокатског заступања. Странке могу да обављају процесне радње лично или преко обичног пуномоћника, али пуномоћником може бити само шведски држављанин који станује у Шведској. Мора бити пословно способан и не смије да се налази под стечајем. Ипак суд може и у грађанским парницама не само наредити да странке дођу лично пред суд, него их може на то да сили и новчаним казнама, шта више, може их дати и предвести (гл. 11, § 5, гл. 12, § 6). Странка која води парницу *mala fide* или *mala fide* улаже правне лијекове, која очито неоснованим тврдњама или приговорима одуговлачи поступак кажњава се новчаним казнама. Постоје такођер казне збор нарушења реда и мира, због вријећања суда, странака или других учесника у поступку. Оне износе 5—300 круна, а принудне мјере за изнуђење неке процесне радње од 5—5000 круна (гл. 9, §§ 1—4), односно за случај поновљења до 10.000 круна (§ 8).

4. *Тужба се може подићи прије него доспије тужбени захтјев* не само код периодичних чинидби, кад се поред већ доспјелих obroka траже и недоспјели, него и онда кад је тужитељу нарочито стало до праводобног испуњења обвезе, а постоје претпоставке да туженик настоји томе избјећи (гл. 13, § 1). За подизање тужбе ради утврђења постоје једнаки увјети као и код нас (гл. 13, § 2). Подигнута се тужба у принципу не смије мијењати (гл. 13, § 3). а тужба се сматра подигнутом кад суду стигне тужитељев захтјев за издавање позива туженику (гл. 13, § 4). Из § 5 истог поглавља види да се да тужитељ може слободно повући своју тужбу до упуштања туженика у мериторно расправљање, али се код повлачења тужбе у даљем току поступка не прави разлика, да ли се при том тужитељ одрекао тужбеног захтјева, или не, већ се одређује да ће

се за случај повлачења тужбе, пошто се туженик већ упустио у расправљање, у погледу диспозитивних права ипак изрећи пресуду на захтјев туженика. То би требало да буде по свој прилици пресуда на основу одрицања. Ипак се о таквој пресуди не говори више у тексту закона док се на примјер за контумациону пресуду, за пресуду на основу признања као и за пресуде виших судова којима се потврђују нижестепене пресуде предвиђа да се могу издати у скраћеном облику (биљешка о пресуди као по аустријском и старом југославенском поступку) (гл. 17, § 8). По истом §-у чини се да би се у погледу захтјева који нису диспозитивне природе пристанком туженика могла повући тужба и по изрицању пресуде, јер се одређује да је у таквом случају повлачење тужбе без учинка, ако је извршено без пристанка туженика.

Постоје аналогни прописи као и код нас о литиспенденцији (гл. 13, § 6), о супарничарству обичном и јединственом (гл. 14, § 2, 8) о главном и споредном мјешању (гл. 14, §§ 4, 5, 10). Али споредни умјешач, осим кад има положај супарничара у јединственом супарничарству, не може ни уложити правни лијек него само поред главне странке (§ 10, а одлука суда којом се одбија споредно мјешање одмах је извршна (гл. 17, § 14). О тужби и противтужби, о спајању парница ради заједничког расправљања и о поновном одвајању, о обавјештењу трећих лица и парници постоје аналогни прописи као и код нас (гл. 14, §§ 4, 5, 6, 12, 13).

5. *Привремене наредбе за осигурање тужбеног захтјева уређене су слично као код нас (гл. 15, §§ 1—5). Ипак постоји и једна привремена мјера која је код нас непозната, а то је забрана дужнику да путује у иностранство ако не остави у Шведској имовину или јамце за подмирење неке тражбине. Дужнику ће се у таквом случају одредити стално мјесто боравка, па ако покуша то мјесто напустити, ставит ће се у притвор. Забрана путовања у иностранство може да траје најдуље три мјесеца (гл. 15, § 2, види и §§ 1, 3, 5 истог поглавља). Ипак постоји знатна разлика између привремених мјера по нашем систему и по шведском поступку у томе, што се по шведском закону у начелу привремене мјере одређују само уз кауцију, залог или јамство. Само кад странка не може да даде такво осигурање, може суд од тога и одустати ако је пружио нарочито јаке доказе за опстојност свога захтјева (гл. 15, § 5, ст. 3).*

6. *Пресуде, рјешења и коначна рјешења (гл. 17). Као и код нас суд доноси пресуде само о главном (мериторном) питању, док о другим питањима одлучује рјешењем, односно коначним рјешењем ако се тиме уједно и спор окончава или кад виши суд доноси одлуку о самосталној жалби (§ 1). Као и код нас постоје аналогни прописи о коначним, дјеломичним и међупресудама, о уношењу одлуке о приговору компензације у диспозитив пресуде, о правоћности пресуде, о забрани суђења *ultra petita*, што више у парницама о*

диспозитивним правима суд не смије ићи ни преко страначких навода (§ 3). Поравнање странака добива значај судског поравнања само ако га суд одобри, а то суд чини само по приједлогу странака, и то у облику пресуде као и по француском праву (§ 6). Суд може одложити доношење пресуде највише до 14 дана после закључења главне расправе. По правилу се пресуда и усмено проглашује одмах на рочишту на коме је донесена или на ком наредном рочишту, али је допуштено објављивање и на тај начин, да се пресуда изложи странкама на увид у судској канцеларији. Нисам нашао пропис да би се пресуде, осим контумационих (гл. 33, § 4), морале странкама достављати. Свакако рокови за правне лијекове не теку од достављања пресуде него од објављивања. Све пресуде које суд донесе у једној години увезује се у посебну свеску пресуда. Пресуду доносе само суди и поротници који су присуствовали провођењу расправе. Ипак само суди потписују пресуду, а поротници је не потписују (гл. 17, § 10). Из оправданих разлога суд може и *неправомоћну пресуду прогласити извршном*. Ти разлози нису овдје поближе означени као у њемачком, мађарском, талијанском, руском и неким другим поступницима. Исто се тако може прогласити извршним и прије правомоћности рјешење којим се неком налаже едиција исправа или предмета увиђаја. Одмах су извршна и рјешења против којих нема самосталне жалбе, затим одлука којом се наређују или укидају привремене мјере осигурања, којима се одбију споредна мјешања, не припушта неки пуномоћник и укида сиромашко право (гл. 17, § 14).

7. *Парнични трошкови*. — Прописи о парничним трошковима доста су сродни с нашим правилима. Ипак шведски поступак стоји ближе теорији кривње јер допушта пребијање трошкова и онда кад побјеђена странка није знала ни могла знати за околности због којих ће изгубити парницу (гл. 18, § 3). Разлика према нашим правилима стоји још и у томе што се странци може досудити и награду за труд (гл. 18, § 8).

8. *Рокови и рочиште односно разлози за њихово продужење за повраћај* (гл. 32 и 58). Странкама и другим учесницима треба оставити примјерен рок за долазак пред суд или за извршење неке процесне радње (гл. 32, § 1). Ако странкама није био остављен примјерени рок или ако постоји оправдан разлог за продужење рока треба да им суд рок продужи односно рочиште одгоди (§ 3). Странка треба да одмах затражи продужење рока односно одгоду рочишта, чим сазна да ће бити спријечена да на вријеме изврши наложену јој процесну радњу (§ 4). Али, ма да није тражила продужење рока односно одгоду рочишта, не ће је стићи посљедице пропуштања, ако се може узети да је била спријечена оправданим разлозима да оба-ви прописану радњу (§ 6). Као разлози због којих се може продужити рок, одгодити рочиште или дозволити повраћај у пријашње стање, јесу прекид јавног саобраћаја, болест и друге непредвидљиве

околнојности или околинојности које суд сматра оправданим разлогом (!?). То исто важи и у случају кад је заступник странке био спријечен таквим разлозима да обави одређену радњу, а странка није могла на вријеме поставити другог заступника (§ 8). Из наведених се разлога дозвољава повраћај у пријашње стање кад странка пропусти рок за улагање правног лијека или приговора против пресуде или рјешења, *дапаче и кад је пропустила рок за тражење повраћаја у пријашње стање* (гл. 58, § 11). Према томе у Шведској не вриједи правило „*restitutio restitutionis non datur*“ (5). Рок за повраћај износи три тједна од престанка запреке, а најдуље годину дана по протеку пропуштеног рока, а тражи се писменим поднеском Врховног суда (6) (гл. 58, § 12). Нарочите су посљедице предвиђене, кад је странка сама затражила и суд јој је дозволио да може противнику доставити тужбу, односно правни лијек. Ако странка у одређеном јој року не докаже да је извршила доставу споменутих поднесака на прописани начин, а њезин противник није на вријеме поднио одговор на тужбу, односно одговор на правни лијек, суд одбацује поднесу тужбу односно уложени правни лијек (гл. 32, § 2).

Услијед изостанка обадвију странака од припремног рочишта односно од првостепене или призивне расправе не наступа *мировање* поступка, него одбацивање тужбе односно правног лијека и обустава поступка (гл. 44, § 1, 4, гл. 50, § 14). Мировање одређује суд само кад треба поступак одгодити до рјешења неког прејудичијалног питања или кад постоје какве друге запреке неодређеног трајања (гл. 32, § 5).

9. *Поднесци и прописи о достављању* (гл. 33). Поднесци поред осталог морају садржавати нарочито адресе странака и њихових заступника. За противника треба приложити *овјерен* препис поднеска. Али ако странка не приложи потребан број таквих преписа, поднесак се не одбацује нити се од странке тражи *надопуњење*, него *суд о трошку странке приређује потребан број преписа* (§ 2). Поднесак се не сматра да је стигао суду предајом на пошту, него кад га је суд примио (§ 3). Ако се као прилог неког поднеска налази нека већа карта, нацрт, књиге и слично, ти се прилози могу депонирати у судској канцеларији и напоменути у поднеску да их ту странка може разгледати (§ 6). И у Шведској достава се по правилу врши преко суда, а суд је опет проводи путем поште. Ипак странка може замолити да суд њој препусти вршење доставе, нарочито до-

(5) За неке случајеве као да вриједи и у Шведској то правило. Ако напр. улагач призива или ревизије изостане од призивне односно од ревизијске расправе, суд ће одбацивати призив односно ревизију против чега може изостала странка у року од два тједна тражити повраћај у пријашње стање. Али ако изостане и од поновне расправе, нема више права на повраћај (гл. 50 § 20; гл. 55, § 15).

(6) Али кад се тражи повраћај због изостанка од призивне расправе, ту се приједлог подноси апелационом суду који о њему и одлучује (гл. 50, § 20).

ставу тужбе и правних лијекова, што их је странка поднијела. Суд ће јој то дозволити, ако нема против тога неких нарочитих разлога (§ 4). Што ће се десити ако странка на вријеме не поднесе доказ да је извршила доставу на прописан начин приказали смо под горњом тачком. Ако је тужитељ сам саставио тужбу преко њега ће се извршити и достава тужбе. Контумационе пресуде којима се налаже плаћање хипотекарне тражбине, односно које се тичу права грађења или водопада, доставља суд и по службеној дужности, а све остале контумационе пресуде само на приједлог странке (§ 4). Кадгод се достава не изврши лично на руке адресата, него на руке ког укућана, намјештеника, власника или чувара куће, треба о томе адресата обавјестити и преко поште (§ 8). Отуђенима који су непозната боравишта достава се врши прибијањем акта на судску таблу и огласом у службеном листу. На исти се начин врши достава и лицима која имају додуше у Шведској познато пребивалиште, али се у том пребивалишту не затече ни нека друга особа којој би се могао уручити спис, нити се може добити обавјест о томе гдје се адресат налази (§ 12). Ипак се тужба с позивом на суд не може доставити адресатима, који имају у Шведској познато пребивалиште, ни уручењем коме укућанину, намјештенику, власнику или чувару куће, ни прибијањем на судску плочу, осим у случају кад је адресат у бијегу или се крије (§ 13).

10. *Недостатак процесних претпоставака* (гл. 34, §§ 1—3). На недостатак процесних претпоставака редовно пази суд и по службеној дужности. То вриједи нарочито за литиспенденцију и правомоћност (гл. 13, § 6, гл. 17, § 11), на неуредност поднесака који садрже тужбу или правни лијек (гл. 42, § 4, гл. 50, § 7). Међутим приговор *propter abitum* ненадлежности мора туженик да поднесе пригодно своје прве радње у поступку (§ 2). Ако се изнесе приговор ненадлежности на вријеме, суд мора да о њему донесе што прије посебно рјешење. Што се тиче осталих приговора о процесним претпоставкама, суд ће о њима одмах одлучити посебним рјешењем, ако то тражи њихова природа (§ 3).

11. *Доказни систем* (гл. 35—41) доста је сличан аустријском с овим најзначајнијим разликама. Доказ свједоцима ни исправама не може суд наређивати по службеној дужности, кад се спор води о диспозитивним страначким правима (гл. 35, § 6). Ако се као свједок наведе који члан судског вијећа, он ће с позивом на своју судачку заклетву сам испитати, има ли знања о каквој релевантној околности за дотични поступак, па ако има, пристат ће да свједочи. Иначе ће одбити свједочење (гл. 36, § 2). И у грађанским парницама припада свједоцима једнако право на отклон свједочанства као и у кривичном поступку (гл. 35, § 3). Суд може отклонити такођер преслушање свједока који нису навршили 15 годину живота, затим преслушање умоболних и слабоумних (гл. 36, § 4). Што се тиче забране испитивања јавних службеника о чињеницама које су дужни чувати кас

службену тајну, затим о ускрати одговора на поједина питања вриједе аналогни прописи као и код нас, само што се не спомињу никакви прописи за т. зв. пословне свједоке, јер се ускрата свједочења не може правдати опасношћу имовинске штете (гл. 36, § 5, 6). Не полажу заклетву особе испод 15 година, затим особе које због слабоумности, душевне болести или иначе нису у стању да схвате значај и важност заклетве (§ 13). Странацких заклетва не позна шведски поступник, него *саслушање странака* под свечаним обећањем да ће говорити истину. Међутим код тог се доказног средства не наглашује његова супсидијарност, већ се, баш обратно, одређује да се странке по правилу морају преслушати прије свједока. Нема ни изричитог прописа, а ни изричите забране да се тај доказ одреди по службеној дужности, већ само пропис да странка може предложити и своје и противничково саслушање. Тко се не може заклети, не може бити ни саслушан као странка ради доказивања. Странка може из истих разлога отклонити исказ, из којих и свједок, а доказ се може извести не само непосредно него посредно (гл. 37, §§ 1--7).

12. *Припремни поступак* (гл. 42). На тужбу се увијек повађа припремни поступак пред суцем појединцем, у колико није судак појединац одбацио тужбу већ прије него ће одредити рочиште због недостатка формалности које спрјечавају уредан поступак с тужбом или због *очитог недостатка* процесних претпоставака (§ 4). Тужба се подноси увијек писмено. Она се доставља туженику с позивом да поднесе свој одговор на тужбу. Сам припремни поступак води се по правилу усмено, али кад би непосредан долазак странака пред суд био скопчан с несразмјерним трошковима или потешкоћама, суд може наредити и писмени припремни поступак. Међутим, ако туженик у том писменом припремном поступку не поднесе на вријеме писмени одговор на тужбу, не стиже га због тога контумација већ суд наређује одмах рочиште за усмену припремну расправу, па тек ако туженик неоправдано изостане од тог рочишта, изрећи ће се против њега на приједлог тужитеља контумација на пресуду. И иначе суд може увијек наредити да се писмени припремни поступак претвори односно надопуни усменим (гл. 42, § 14). И у случају кад је наређен усмени припремни поступак, туженик може поднијети и писмени одговор на тужбу, али се тај писмени одговор не ће узети у обзир, ако туженик изостане од усменог рочишта. Сврха је припремног поступка да се ствар толико припреми, да би се главна расправа, која се редовно води пред вијећем, могла окончати без икаква прекидања већ на првом рочишту. Према томе треба у припремном поступку не само изнијети све потребне приједлоге, чињенице и доказе него такођер извести доказе, који ће се и онако морали извести ван главне расправе (§ 19). На припремном се рочишту може донијети не само контумациона пресуда против туженика или тужитеља, него и пресуда на основу признања или на основу поравнања као што се може и одбацити тужбу због не-

достатка процесних претпоставака (гл. 42, § 16, 18). Ако нема никаквих запрека, главна се расправа може провести пред суцем појединцем одмах по окончању припремног рочишта, ако су странке с тим споразумне или је ствар јасна (§ 20).

13. *Главна расправа* (гл. 43). Води се по правилу пред вијећем по начелима усмености, јавности и непосредности (§ 5). Ако се расправа мора одгодити, суд ће ипак прије тога преслушати присутне странке, свједоке и вјештаке, ако би њихов поновни долазак пред суд био повезан са знатним трошковима или потешкоћама (§ 3). Одгођена се расправа може наставити тамо гђе је прекинута, ако се то може извршити пред истим вијећем и најдуље кроз 14 дана од прекидања. Иначе се расправа мора водити сасвим изнова (§§ 11—13). Суд се мора старати за ред и јасноћу на расправи као и за то да се ствар исцрпно претресе (§ 4). Нове приједлоге, чињенице и доказе суд може одбацити (не уважити) ако се може узети да их је странка задржала ради одуговлачења или за то да би збунила противника, односно у друге недозвољене сврхе (§ 10). О појединим питањима може се водити и одвојена расправа (§ 4).

14. *Изостанак странака* (гл. 44). Правне посљедице изостанка од припремног рочишта затим од главне расправе у првостепеном, призивном или ревизијском поступку разликују се у главном према томе, да ли се ради о диспозитивним или апсолутним правима, да ли је од расправе изостао тужитељ или туженик, да ли је странка позвата на расправу под пријетњом контумације, односно под пријетњом одбацавања тужбе или правног лијека, или под пријетњом принудних мјера, међу које спадају осим новчаних казна такођер принудно предвођење. Најзад противник позиватеља, односно улагача ревизије може бити позван и само уз напомену да ће се расправа провести и у његову одсуству за случај да он изостане. Кад се ради о диспозитивним страначким правима, странке се редовно позивају на припремно рочиште и на првостепену главну расправу под пријетњом да ће се изрећи обустава поступка, ако обје странке изостану, а контумациона пресуда по приједлогу дошавше странке, ако изостане само једна странка. Али и ту се могу позвати странке под пријетњом принудних мјера, а у правним лијековима свака странка може предложити да се противник позове лично на расправу под пријетњом принудних мјера. Нарочито се на тај начин позива туженик у парницама гдје странке не могу закључити поравнање, док се тужитељ у таквим парницама позива под пријетњом одбацавања тужбе. Контумациона мјера која ће се примјенити треба да је странци запријеђена већ у позиву на расправу. Ако дакле обје странке изостану од припремног рочишта, од главне расправе у првостепеном, призивном или ревизијском поступку, поступак се обуставља и одбацује тужба, призив односно ревизија. То исто бива, ако од призивне или ревизијске расправе изостане само улагач позива или ревизије (гл. 44, §§ 1, 4; гл. 50, § 19, гл. 55, § 15). Ако од

припремног рочишта или главне расправе изостане само једна странка, суд ће на приједлог противника изрећи против ње по прилици под istim условима као и у аустријском поступку контумациону пресуду. Ако присутни противник не предложи изрицање контумационе пресуде, поступак се обуставља. Ипак се на приједлог тужитеља први пут мјесто контумационе пресуде против туженика и мјеста обуставе поступка може изрећи и само одлагање припремног рочишта али не и одлагање главне расправе (гл. 44, §§ 2 и 4). Против контумационе пресуде може изостала странка уложити приговоре у року од мјесец дана од доставе пресуде. Ако је контумациона пресуда изречена због изостанка од припремног рочишта, приговори треба да садрже све што је потребно за припремање главне расправе. Услијед приговора расправа се наставља тамо гдје се налазила приликом изрицања контумационе пресуде. Али ако улагач приговора изостане и од те поновне расправе, уложени приговори губе вриједност и пресуда постаје правомоћном, али изостала странка има право на повраћај у пријашње стање (гл. 44, §§ 9 и 10; гл. 58, § 11). Међутим, кад је одбачен призив или ревизија због изостанка улагача од призивне или ревизијске расправе, ту изостала странка нема права на приговоре, него на повраћај у пријашње стање. Али ако изостане и од поновне расправе одређене поводом приједлога за повраћај, нема новог повраћаја (гл. 50, § 20; гл. 55, § 15). Најзад морамо истаћи да изостанак странака од неког рочишта одређеног за расправљање само о процесним питањима не рађа контумацијом, него се расправа проводи и у одсутности странака (гл. 44, § 7).

15. *Правни лијекови*. — Највећа разлика између шведског и аустријског односно старог југославенског поступка лежи у систему правних лијекова. Прије свега по шведском је поступку дозвољено изношење нових чињеница и доказа не само у призиву и жалби, него и у ревизији. Дакле се под условима, да се тиме не отежава поступак, може износити и нови приговор компензације такођер у ревизији, једино се уложени правни лијек не може проширити (гл. 50, § 25; гл. 55, § 13). Истина, изношење нових чињеница и доказа већ је забрањено и у првостепеној расправи, ако се може претпоставити да их је странка задржала ради одуговлачења поступка или за то да би смутила противника или у друге недопуштене сврхе (гл. 43, § 10). У призивном поступку странка може износити нове чињенице и доказе, ако их није могла изнијети у првостепеном поступку или ако се не може узети да их је задржала у недозвољене сврхе или из грубе немарности (гл. 50, § 25). У ревизијском поступку могу се износити нове чињенице и докази ако странка учини вјеројатним да их није могла раније изнијети или да је имала оправданих разлога да их раније не изнесе (гл. 55, § 13). Иначе закон не ограничава разлоге ни за призив ни за ревизију. И у призивном и у ревизијском поступку може се водити не само усмена расправа

него и непосредно извођење доказа (у ревизији додуше само изузетно). И призивни и ревизијски суд могу да преиначе чињенично стање утврђено у нижем степену не само кад се такво утврђење оснива на писменим или посредним доказима, него и онда кад се оно заснива на слободној оцјени непосредно изведених доказа са слушањем странака, свједока или вјештака, дапаче и судског очевида. Истина, редовно је таква измјена допуштена само на основу поновљења или непосредног извођења истих или нових доказа. Али изузетно може апелациони, а тако и касациони суд, преиначити чињенично стање, које је било утврђено у нижем степену на основу непосредног извођења доказа, и без понављања односно и без допуне тих доказа, кад постоје нарочити разлози за то, да је вриједност (доказна снага) споменутих доказа друкчија него ли је то узео нижестепени суд (гл. 50, § 23; гл. 55, § 14). Против контумационе пресуде нема ни призива ни ревизије. Уопће кад се против неке пресуде или рјешења може уложити приговор или приједлог за повраћај у пријашње стање, не смије иста странка против исте одлуке улагати призив, ревизију или жалбу. Ако је против контумационе пресуде једна странка уложила приговоре, а друга призив, призивни суд враћа предмет првостепеном суду, да се најприје рјеше приговори. Ако се обе странке одрекну правног лијека одрицања важи и кад је извршено прије доношења одлуке, а послје доношења одлуке вриједи и једнострано одрицање (гл. 49, § 1; гл. 55, § 1). Будући да адвокатско заступање није обавезно као ни код нас, суд коме се подноси правни лијек одбацује га само кад није на вријеме поднесен, и кад нема прописане формалности. Ако је правни лијек непотпун, он се ипак подноси вишем суду, а тек га овај враћа на поправак и попуњење, а одбацује га само ако се и поновно поднесе тако непотпун да се због нејасноће у приједлозима или у образложењу или због других недостатака не може с њим уредно поступати (гл. 50, §§ 3 и 7; гл. 55, §§ 3 и 7). Надаље се шведски систем правних лијекова разликује од старог југославенског и аустријског система и по томе, што се сви споменути правни лијекови (осим приговора против контумационе пресуде), улажу у одређеном року од доношења пресуде, односно рјешења, ако се оно доноси на расправи, а не од доставе. За то је тај рок и дужи те износи за призив три тједна (гл. 50, § 1), за жалбу против рјешења 2 тједна (гл. 52, § 1), а за ревизију четири недеље (гл. 55, § 1), а тако и за ревизијску жалбу (гл. 56, § 1). Али не само то, него призив се мора у року од недеље дана најавити, а у року од три недеље од доношења пресуде извести (гл. 50, § 1). Рекурс (жалба) се мора такођер у неку руку најприје најавити, тј. странка која намјерава неко рјешење побијати жалбом мора одмах код објављивања тог рјешења уложити замјерку. Ако се рјешење не доноси на усменој расправи, замјерка се мора изјавити у року од недељу дана од доставе рјешења, а *iudex a quo* одмах по подношењу замјерке рјешава да ли је замјерка на вријеме уложена и да ли странка може побијати

рјешење одмах самосталном жалбом или тек накнадно заједно са жалбом против коначне одлуке (7). Код ревизије и ревизијског ре-

(7) Што се тиче допуствости засебне и повезане односно придржане жалбе по шведском поступнику, треба да наведемо још неколико прописа. По правилу се коначна рјешења могу побјијати само жалбом. Али ако се коначно рјешење (којим се одбацује тужба у погледу неких тужбених захтјева) донесе у вези с пресудом о преосталим тужбеним захтјевима, такво се рјешење може побјијати само призивом (гл. 49, § 2, ст. 1). Није допуштена жалба против рјешења којим је првостепени суд уважио приједлог да се изузме судац или је одбио приједлог да се изузме поједини потртник, односно којим је дозволио сиромашко право (гл. 49, § 7). Напротив ако првостепени суд одбије приједлог за изузеће суца или одбије приговоре који спречавају парницу, странка треба да одмах уложи замјерку, ако је рјешење донесено на усменој расправи. Иначе треба уложити замјерку у року од недеље дана по достави рјешења. Суд ће поводом замјерке одлучити, да ли ће странка морати да побја споменути рјешења самосталном жалбом или тек у правном лијеку против коначне одлуке (гл. 49, § 31). Одлука о томе, да ли је допуштена самостална или спојена жалба не може се побјијати (гл. 49, § 10). Иначе је с а м о с т а л н а ж а л б а допуштена против рјешења: 1) којим суд одбија учешће неког пуномоћника, помоћника, бранитеља или споредног умјешача; 2) којима налаже странци или трећим лицима подношење исправа или предмета увиђаја; 3) којима се против неког изриче запријеђена принудна мјера, нека процесна казна или се налаже лицима која не учествују у поступку ни као странке ни као умјешачи да накнаде проузроковане трошкове; 4) којима се наређује да се плате или предујме трошкови свједока, вјештака, заступника бранитеља или других лица која нису ни странке ни умјешачи; 5) против рјешења о привременим наредбама и 6) против рјешења којим се одбија или одузима сиромашко право, ускраћују исплате или предујмови трошкова странци која ужива то право, ускраћује одређивање адвоката, односно ако јој се одреди други адвокат, а не онај кога је странка предложила. Кад се улаже жалба по точки 1, 2 и 6, тј. кад жалбу улажу саме странке или умјешачи треба да најприје уложе замјерку, како смо то горе описали (гл. 49, § 4). Напротив кад је улажу остали интересенти (свједоци, вјештачи, заступници и пуномоћници или трећа лица којима се налаже подношење исправа или предмета увиђаја итд.) они не треба да уложе најприје замјерку. Исто тако не треба улагати замјерку кад су споменути рјешења спојена с коначном одлуком (гл. 49, § 5). Иначе се жалба против рјешења првостепених судова подноси само с правним лијеком против коначне одлуке (гл. 49, § 8, ст. 1). Али ако против рјешења којим суд пријети неком принудном казном или неким другим правним посљедицама није допуштена посебна жалба с таквом жалбом не треба чекати до коначне одлуке већ се она може спојити с првом самосталном жалбом против неког наредног рјешења, против којега је допуштена самостална жалба (гл. 49, § 8, ст. 3). Најзад и странка која није уложила призив или жалбу може затражити од призивног односно жалбеног суда да преиспита и таква рјешења против којих није дозвољена самостална жалба, да би тиме спријечила преиначење нападнуте одлуке које предлага противник (гл. 49, § 8, ст. 2). Кад и не би поступник изричито прописивао да је допуштена жалба против рјешења првостепеног суда којима овај одбацује призив, жалбу, пријаву призива, замјерку или повраћај у пријашње стање као недопуштене или прекасно поднесене то би произлазило из правила по коме је против коначних рјешења првостепених судова увијек дозвољена жалба (гл. 49, § 2 и 9). Ипак та жалба има у шведском поступнику посебно име. Зове се „klagan“ за разлику од жалби што смо их досад спомињали, које се зову „besvar“. „Klagan“ је, како видимо, жалба против коначне одлуке и за то јој не треба претходити замјерка (missnöje).

Кад је првостепени суд поводом замјерке против рјешења којим се одбија изузеће судца или приговори који спречавају парницу одредио да странка уложи посебну жалбу, поступак мирује до одлуке о жалби. Ипак суд може и у том случају наредити да се продужи припремни поступак, ако сматра то потребним. Напротив кад странка уложи замјерку поводом осталих рјешења која се могу побјијати самосталном жалбом суд може наредити мировање поступка само ако има зато нарочитих разлога. Иначе у свим осталим случајевима улагањем жалбе не смије се спрјечавати редовни ток поступка (гл. 49, § 11).

Како видимо ни самостална жалба нема по самом закону одгодну снагу. Суд јој може одузети такву снагу тиме да допусти странкама само жалбу спојену с правним лијеком против коначне одлуке. Иначе мировање (у ствари одлагање) поступка због подношења самосталне жалбе може наредити суд само кад то траже посебни разлози. У колико су иначе извршена рјешења којима се наређује нека материјалноправна чинида, то је предвиђено у посебном закону о извршном поступку из 1877.

курса осим тога треба да најприје редовно вијеће Врховног суда од три члана (тзв. мала ревизија) ријеши да ли је ревизија уопће допуштена, јер се ревизија и ревизијски рекурс подвргавају мериторном испитивању само ако споменуто вијеће одобри (дозволи) ревизију односно ревизијски рекурс. А ти се правни лијекови дозвољавају само: 1) кад је од нарочите важности за једноликоост правосуђа да Врховни суд ријеши дотично правно питање или кад странка докаже да рјешење о коме се ради има за њу нарочите важности и ван дотичног поступка и 2) кад има повода да се измени резултат до којег је дошао апелациони суд или кад иначе с обзиром на околности поступка (?) има разлога да се донесе одлука о правном лијеку (гл. 54, § 10). О томе да ли се с обзиром на споменуте околности има дозволити ревизија или не, одлучује вијеће Врховног суда тек по примитку ревизијског писмена и евентуалног одговора на ревизију у којима треба да странке претресу и то питање. Ако споменуто вијеће прогласи ревизију недопуштеном против тога нема правног лијека и пресуда односно рјешење постају правомоћно (гл. 54, § 10). Надаље треба споменути, да је призив допуштен само код вриједности преко 500 круна, а ревизија преко 1500 круна, да подносилац ревизије мора положити заједно с подношењем ревизије или ревизијског рекурса пристојбу од 150 круна и кауцију за противникове трошкове од 150 круна. Од тога се улагач може ослободити само на основу свједоцбе сиромаштва издате од надлежног органа. Пристојба се враћа ако странка бар дјеломично успије с ревизијом (гл. 54, §§ 17—19). Као у њемачком, мађарском и талијанском поступку постоји и установа прикључења противника уложеном призиву, али то прикључење није допуштено као по споменутиим поступцима све до коначне одлуке о призиву, већ само у року од недеље дана по протеку рока за образложење призива. Оно наравно отпада ока, се призив одбаци или повуче (гл. 50, § 2). За ревизију не постоји аналоган пропис. О призиву и ревизији рјешава апелациони односно касациони суд по правилу на основу усмене расправе. Ипак се оба правна лијека понекада могу ријешити и без усмене расправе тако нарочито, кад противник признаје призивни односно ревизијски захтјев или кад се ради само о примјени правних прописа.

Без расправе се рјешава ревизија и онда кад је Врховни суд рјешава о пленуму (код одступања од постојеће судске праксе). Рекурс односно жалба рјешава се редовно на основу једностраног поднеска жалитеља. Ипак се нападнуто рјешење не може преиначити на штету противника, ако му суд прије тога не пружи прилику да се и он изјасни о жалби (гл. 52, § 7). Призивни и ревизијски суд укидају нападнуту пресуду и по службеној дужности преентствено у нападнутом дијелу, а према околностима и у ненападнутом

дијелу, ако утврди да постоје која од погрешака пресуде (шведски: domvilla) наведена у гл. 59, § 1, бр. 1—4. То исто вриједи, кад се у нижестепеном поступку поткрала нека друга тешка процесна погрешка (rattengångsfel) (види гл. 50, § 26 и гл. 55, § 15, ст. 2).

16. Напосе о обнови поступка и о жалби ради погрешке у пресуди (гл. 58 и 59). Осим већ споменутих редовних правних лијекова постоје и ванредни правни лијекови повраћај у пријашње стање, о којем смо већ говорили под точком 7 затим обновљење поступка и жалба због погрешке у пресуди (domvilla). Обновити се могу не само поступци окончани правомоћном пресудом него и правомоћна рјешења (гл. 58, § 1, ст. 1, и § 10). Од обновљења не изузимају се ни пресуда на основу признања као ни пресуда на основу понављања. Разлози за обновљење су у главном исти као и код нас с једном врло значајном разликом, да се обновљење може тражити и због *очито погрешне правне оцјене ствари* (т. 4 цит. §-а), само што ту рок износи само 6 мјесеци од правомоћности пресуде, а у другим случајевима тај рок износи годину дана откад је странка сазнала за разлог обновљења (гл. 58, § 4). Крајњи или тзв. објективни рок за тражење обнове у Шведској не постоји. Приједлог за обнову се подноси Врховном суду (§ 4, ст. 1). Ако Врховни суд не одбаци приједлог као недопуштен или га не одбије као неоснован, већ дозволи обнову, редовно ће ствар упутити на мериторно расправљање и рјешавање суду од којег потјече побијана одлука. Али Врховни суд може и сам преиначити нападнуту пресуду, ако је ствар јасна (§ 7, ст. 1). Ако предлагач изостане од расправе на којој се поновно претреса ствар, приједлог за обнову пада. Ако противник изостане од те расправе, одлука се може донијети и у његовој одсутности (§ 7, ст. 2).

Најзад правомоћне се судске пресуде и рјешења могу укинути и на основу жалбе странака или трећих лица чија су права тангирана таквим пресудама, ако постоји која од слиједећих погрешака пресуде (domvilla, гл. 59, § 1): 1) ако постоји који недостатак процесних претпоставака, на које мора виши суд пазити и по службеној дужности пригодом рјешавања о правним лијековима; 2) ако суд није био способан за доношење одлука; 3) ако је пресуда донесена против странке која није била прописно позвана у поступак нити је без позива учествовала у поступку, или ако је неко тко није странка у поступку, претрпио штету том пресудом; 4) ако је пресуда тако нејасна или непотпуна да се из ње не види, како је ствар рјешена и 5) ако се у поступку десила каква друга тешка процесна погрешка која је могла утјецати на рјешење спора.

Жалба због погрешке у пресуди подноси се код суда гдје је против те пресуде требало уложити правни лијек, а кад правни

лијек није био допуштен, код Врховног суда, у року од 6 мјесеци од правоћности, односно по точки 3 у року од 6 мјесеци од са-знања за пресуду, али ни ту рок не почиње тећи док пресуда не постане правоћна (§ 2).

Ако се жалба подноси апелационом суду сходно ће се примје-нити прописи о жалбама. Ипак се кауција не полаже ни кад се жалба подноси Врховном суду (§ 3).

Др. Срећко Цуља

ПРЕСУДА ЗБОГ ИЗОСТАНКА

У примени одредаба Закона о убрзању парничног поступка пред редовним судовима којима је регулисана пресуда због изостанка (чл. 12) постављају се питања на која тај закон не даје изричан одговор. Покушаћемо да на та питања у овом чланку одго-воримо.

1. У чему је суштина пресуде због изостанка? Мислимо да је суштина ове пресуде иста као и у нашем предатном праву (1): Чињеничне наводе тужиоца, уколико нису оспорени, има суд узети за подлогу на којој одлучује. Другим речима, суд, не упуштајући се у проверавање истинитости чињеница онако како их тужилац наводи, испитује да ли из тих чињеница проистиче оно право које тужилац својим тужбеним захтевом из њих изводи. Ако суд неће да то право из тих чињеница проистиче, он доноси пресуду због изостанка, којом се тужбени захтев усваја. За доношење ове пре-суде морају бити испуњене и друге претпоставке на које ћемо се посебно осврнути.

Ова суштина контумационе пресуде у нашем данашњем праву није непосредно изречена, али она проистиче из чл. 12, тач. 3 и 4, поменутог Закона („ако тужени није оспорио тужбени захтев“, од-носно „ако основаност тужбеног захтева произлази из чињеница наведених у тужби“).

2. И код контумационе пресуде, дакле, суд одлучује на подлози чињеница изнетих на расправи. Поводом тога поставља се питање: Може ли суд донети контумациону пресуду ако чињенични наводи тужиоца отступају од његових навода садржаних у тужбеном или у неком другом поднеску којим је тужилац, евентуално, допунио тужбени поднесак на рочишту? Другим речима, може ли суд донети овакву пресуду ако тужилац на рочишту износи чињенице са ко-јима пре рочишта није упознао туженог?

(1) § 492 бившег југословенског, односно 396 аустриског Законика о гра-ђанско-парничном поступку.